

DEFNE SUMAN
TĂCEREA
ŞEHEREZADEI

Traducere din engleză de
IRINA BOJIN

HUMANITAS
fiction

Nota autorului

La începutul secolului XX, Imperiul Otoman pierdea și putere, și teritorii. Timp de șapte sute de ani, sultanatul domnise peste un teritoriu întinzându-se din Grecia de azi până în Bulgaria, din Africa de Nord până în India, iar bogatul și elegantul port Smirna, de pe coasta de vest a Asiei Mici, era cunoscut ca unul dintre cele mai înfloritoare și cosmopolite orașe. Aici trăiau în armonie și făceau comerț de multe sute de ani turci musulmani și greci ortodocși alături de levantini europeni, armeni și evrei, și toate religiile și culturile erau respectate. Însă ascensiunea naționalismului în secolul al XIX-lea și sfârșitul Primului Război Mondial au adus destrămarea Imperiului Otoman, în timp ce Marea Britanie, Franța, Italia și Grecia se luptau cum să-și împartă prada. O vreme, Smirna a rămas sub administrația turcă, dar, pe măsură ce mișcările naționaliste și de independență căpătau amploare, țesătura multiculturală a orașului a început să se destrame, dând naștere unei povești apocaliptice.

1. Cheiul Punta
2. Conacul cu Turn
3. Strada Vasili (casa lui Edith)
4. Gara Aydin
5. Cimitirul grecesc
6. Fabrica de gaz
7. Liceul Homerion
8. Spitalul francez St. Jean
9. Orfelinatul grecesc
10. Strada Menekse (casa Panagiotei)
11. Piața Brutarului (Psomalani)
12. Spitalul Britanic
13. Teatrul din Smirna
14. Consulatul Francez
15. Clubul Sportiv
16. Biroul Pașapoarte
17. Grand Hotel Kraemer
18. Consulatul Britanic
19. Piața Fasoula
20. Biserica Agia Ekaterini
21. Strada Frank
22. Biserica St. Photini
23. Biserica St. Stepanos
24. Gara Basmahane
25. Podul Caravanelor
26. Sari Kisla (Cazarma Galbenă)
27. Palatul Governorului (Konak)
28. Strada Aurarilor
29. Hanul Menzil (hanul lui Avinash)
30. Strada Bulbul (casa lui Sumbul)

PARTEA ÎNTÂI
PORȚILE PARADISULUI

Când am ieșit din cenușa paradisului pierdut
Au zis că numele meu e Șeherezada.
O sută de ani s-au scurs de la nașterea mea,
Dar sfârșitul tăcerii mele
N-a venit încă.
Chiar dacă limba mea va șovăi,
Am să istorisesc totul,
De-a fir a păr,
Ca moartea să mă poată găsi
În turnul ăstui conac ruinat.

Întâiul septembrie

Nașterea mea, într-o seară tihnită, scăldată în lumina portocalie a apusului, a coincis cu sosirea lui Avinash Pillai la Smirna.

După calendarul european era anul 1905.

Luna era septembrie.

Când nava de pasageri avându-l la bord pe spionul indian se apropia de port, nu mă născusem încă, dar prin deschizătura din pântecul mamei o rază slabă de lumină pătrundea în lacul întunecat în care trăiam de luni de zile. Mama nu putea să se ridice și să meargă. Nu din cauză că aș fi fost grea, ci din cauza opiului inhalat din pipa ținută între degetul mijlociu și inelar. Întorsese fața spre fereastră și privea perdelele fâlfâind alene în brațele vântului.

Cu un an înainte – sau poate cu doi? – dansase un vals cu unul din inginerii de la Calea Ferată Aydin la o petrecere dată spre sfârșitul lunii iunie la Clubul Bournabat. Bărbatul o învărtise pe parchetul lustruit al sălii la fel cum se răsuceau acum perdelele în bătaia vântului. Oare cum îl chema? Își amintea pomeții lui ieșiți de britanic, casa în care locuia, la capătul de nord al cheiului, măiestria nepăsătoare cu care dansa, dar nu-și putea duce aminte cu nici un chip numele

lui. Domnul...? Domnul Cutare. Cum? Un nume străin. Neobișnuit. A ridicat capul și a mai tras un fum din pipa dintre degete. În fața ochilor ei negri dansau cercuri purpurii. Domnul Cutare s-a îndepărtat plutind pe parchetul lustruit.

Avinash Pillai stătea în picioare pe puntea de la clasa a doua a elegantei *Afrodita*, așteptând să intre în port, fără să aibă habar de mama ori de mine. Adulmeca preocupat aerul, asemenea unui animal, cu ochii închiși, cu nasul ridicat spre cerul în multe culori. Odată cu apusul soarelui pământul respira după ce își ținuse răsuflarea ziua întreagă. Tânărul indian, sătul de mirosul de cărbune și fier rece care îi însoțise lungile zile de călătorie pe mare, trăgea pe nas mireasma florilor și a ierbii. Trandafir, lămâie, magnolie, iasomie și, dedesubt, un iz de ambră.

Avinash avea un nas lung și fin, aristocratic ca al unui sultan otoman. Pe măsură ce identifica miresmele îi savura fiecareia tonul și esența de parcă era o îmbucătură gustoasă, prima după un post aspru. Mai ales când era vorba de trandafiri. Putea deosebi, chiar și cu ochii închiși, un trandafir alb de unul roșu. Undeva, pe țărm, în orașul ale cărui lumini roșiatice dansau pe apa mării, trăia un om pe nume Yakoumi. Nici frumusețea orașului, nici legendara frumusețe a femeilor nu-l interesau pe tânărul indian. Minte îi era îndreptată către camera întunecoasă de care îi vorbise Yakoumi în scrisorile lui. În atelierul din spatele farmaciei, bătrânul chimist extrăgea ulei din petalele celor mai rari trandafiri aduși din cele patru colțuri ale imperiului.

— Ce mai așteaptă căpitanul?

— Pesemne ca acel vas comercial să se deplaseze și să-i facă loc.

Pe puntea de sus, luminată ca ziua, pasagerii de la clasa întâi – domni în redingote și pălării tari, cu trabucuri scumpe în gură – bombăneau de parcă nu tot ei avuseseră destulă răbdare cât să călătorească de la Alexandria la Rodos, de acolo la Leros, apoi la Chios și în cele din urmă la Smirna.

— Ba nu, domnule. Vasul acela nu se va mișca. Nu vedeți, a tras lângă barjă. Trebuie încărcat cu cărbune.

— Nu vorbesc de acela, ci de cel care încarcă baloturi de tutun. Stă acolo de douăzeci de minute.

— Vasul acela nu va intra în port, domnilor. Apa e puțin adâncă și căpitanii care nu știu locul eșuează întotdeauna pe stânci. Nu are de ales, e nevoit să aștepte bărcile cu vâsle.

Zgomotele care veneau de pe chei – clinchetul clopoștelor de tramvai, duruitul roților de trăsură și tropotul copitelor – le aminteau domnilor de plăcerile uitate în timpul călătoriei pe mare. Unii chiar se jurau că aud râsetele femeilor răzbătând din cluburile de noapte înșirate pe chei. Înconjuțați de șuierale bărcilor-pilot, de ambarcațiuni cu pânze multicolore, de vase comerciale și de pasageri care treceau unul pe lângă altul și apoi dispăreau în apele albastre, domnii se uitau din minut în minut la ceasurile de buzunar.

— Să fim așa aproape de țarm și să nu putem coborî e intolerabil, prieteni. Unde or fi bărcile cu vâsle?

Avinash se dusese pe puntea de la pupa. Când a fost sigur că nu-l vede nimeni a împreunat palmele peste piept. De vreme ce acum era în serviciul Imperiului Britanic, era important să dea impresia că e european. Cu toate astea, era și nepotul unui călugăr care aștepta mila cerească, trăindu-și ultimii ani într-o mănăstire aflată la poalele Himalayei. Se cuvenea să mulțumească Atotputernicului care îl apărase în zilele grele și nopțile cu furtună, mai întâi de la Colombo

la Port Said, apoi în trenul de noapte spre Alexandria și cu *Afrodita* la Smirna.

S-a întors cu fața spre soarele care se topea în mare asemenea unui bulgăre roșu de înghețată și a închis ochii.

— *Om namah Shivayame*. O, preaputernicule Shiva. Îți mulțumim că ne-ai păzit de naufragiu și dezastre, grozăvii, boli și epidemii și că ne-ai adus la țărm în orașul ăsta frumos.

Își spunea rugăciunile de când era copil. Și nu se adresa doar zeului Shiva, căruia i se închina familia lui, ci și Protegitorului Vishnu și, firește, lui Brahma, Creatorul Universului. Era încredințat că zeii sunt ființe prietenoase, chiar dacă era vorba de Shiva Distrugătorul, și că îl îndrăgesc. Față de ei era el însuși, fără mască, fără prefăcătorie, și le cerea iertare pentru orice jignire le-ar fi adus fără voie, iar în adâncul inimii lui simțea că aceste ființe divine îl iartă și îl apără.

— O, mărețule Shiva, forță divină care distruge și re creează! Ajută-mă, așa încât toate strădaniile mele să dea roade în această nouă etapă a vieții mele. Rămâi alături de mine ca să-mi îndeplinesc cu bine îndatoririle și binecuvântează-mă cu putere, pricepere și înțelegere. Ferește-i pe mama, pe tata și pe frații mei de accidente, catastrofe, boli și molime și fă să primesc cu răbdare tot ce se întâmplă.

Pe neașteptate, un vânt puternic a măturat puntea. Despre acest vânt, care sufla mereu chiar înainte de amurg, se știa că poate răcori până și ziua cea mai fierbinte în câteva clipe. Uneori, asemenea unui uriaș cu suflet bun, care nu-și cunoaște propria putere, sufla prea vijelios, răsturnând bărcile de pescuit și atrăgându-și un potop de blesteme. În seara aceea însă era cum nu se poate mai blând. După ce a mângâiat vopseaua verde, scorojită pe balustrada navei, a smuls

melonul tânărului și l-a purtat până la șezlongurile goale pe la picioarele scării.

În primul moment Avinash n-a reacționat, cu gândul la ce îl învățase tatăl lui: când ești tulburat – mai ales când ești tulburat – trebuie să-ți închei rugăciunile așa cum se cuvine. Ți-ar aduce ghinion să fugi după astfel de lucruri lumești înainte să-ți iei rămas-bun de la zei. Prin urmare, s-a grăbit să-și atingă cu mâna locul dintre sprâncene, buzele și la sfârșit pieptul în dreptul inimii.

— O, preaputernice zeu, poți face minuni. Ne punem viața în mâinile tale. *Om namah Shivayame.*

Apoi s-a repezit spre șezlonguri ca să-și recupereze pălăria. Se simțea vinovat pentru că-și întrerupsese rugăciunile, mai ales că nu apucase să ceară nimic.

Vântul, parcă vrând să-i aducă aminte că viața e prea scurtă ca s-o risipești pe sentimente împovărătoare precum vinovăția, a împins pălăria ceva mai încolo și i-a ciufulit cărlionții negri ca pana corbului. Buclele lui Avinash erau grele și bogate asemenea cozilor împletite ale tinerelor armenice care își întindeau hainele la uscat; chiar și de s-ar fi răsturnat vasul, părul nu i s-ar fi încălzit. Vântul a fluierat și a coborât spre piept, strecurându-i-se pe sub cămașă. Avinash avea pielea cafenie, catifelată, la fel ca sclavii din Orient, însă el arăta mai bine decât europenii care se plimbau pe chei îmbrăcați la patru ace, ținându-și pălăriile cu mâna. Nu era maharajah – într-adevăr, nu călătorea la clasa întâi –, însă pășea mai elegant în pantofii lui cu vârf ascuțit decât domni de pe puntea de sus. La urechea dreaptă avea un cercel cu smarald, care se asorta cu cravata verde de mătase și batista de aceeași culoare din buzunarul de la piept. Întocmai ca un european.

Vântul s-a mai învârtit o dată în jurul lui Avinash, i-a suierat în urechi și apoi și-a îndreptat răsuflarea parfumată spre celălalt capăt al portului și spre terasa de pe acoperiș unde eu și mama ne trăiam ultima oră împreună. Cu ochii pe jumătate închiși, mama urmărea bănuitoare dansul perdelelor de tul. Să fi fost cineva în spatele lor? Doar că etajul de sus al vilei noastre era departe de vasul de pasageri *Afro-dita* și privirea tânărului indian nu putea ajunge până acolo în seara aceea.

Coincidențele sunt un semn de la Dumnezeu. Spionul indian Avinash sosit în oraș în aceeași seară a fost cel care, mulți ani mai târziu, mi-a adus povestea nașterii mele. A descoperit-o întâmplător, datorită unei fotografii vechi, când privea orașul de pe puntea altei nave, așa cum făcuse în noaptea nașterii mele.

Era tot luna septembrie.

Dar un septembrie cu totul altfel.

Era altfel pentru că, în noaptea când m-am născut eu, acoperișurile domurilor, minaretelor și ale căsuțelor acoperite cu țigle străluceau ca aurul. Șaptesprezece ani mai târziu, orașul vărsa flăcări asemenea unui monstru înfuriat. Iar vântul, acel vânt jucăuș care îl necăjise pe tânărul spion luându-i pălăria, aducea mirosuri înfiorătoare pe puntea vasului: de kerosen și cauciuc topit, de sicomori seculari carbonizați, de zeamă de smochine călcate în picioare pe străzi, de biserici dărâmate, plane și cărți cu coperti aurite distruse. Mai înfricoșătoare ca toate era duhoarea acră de carne arsă ce năpădise puntea vasului *Ducele de Fier*¹, care

1. *HMS Iron Duke*, navă-amiral a Marinei Regale Britanice, aflată în portul Smirna în septembrie 1922. (N. tr.)

îl purta pe Avinash, ținând-o pe mama în brațe, departe de focuri și de cumplita suferință a orașului. Toată lumea își acoperise gura cu batista; unii se aplecaseră peste balustradă ca să vomite. Puțea a carne arsă, a pisici rămase prin ganguri, a pescăruși cu aripile în flăcări, a cămile și cai înnebuniți de spaimă, a oameni ieșind în goană din subsolurile și podurile unde se ascuseseră ca gândacii. Unghiile, oasele, carnea, toate ardeau.

Același vânt care încercase odată să-l învețe pe Avinash că viața e prea scurtă ca s-o risipești pe sentimente împovărate precum rușinea, îngăduia acum sorții să arate bietelor suflete adunate pe chei că te poți îneca nu doar în apă, ci și în aer.

Dar până atunci mai aveau să se petreacă multe.

Deocamdată să rămânem în acea seară tihnită, scăldată în lumina portocalie a apusului, seara în care m-am născut. Ia să împing cu mai multă putere în colul uterin al mamei, încă prea strâmt, și să-l las pe Avinash să rostească cu glas tare numele satelor și cartierelor pe care până acum doar le citise, ca un școlar pus să le învețe pe dinafară. Chiar în față era Kokaryali, apoi Goztepe, Karantina, Sahane, Karataș, Bahri Baba. De unde era ancorată *Afrodita* nu se putea vedea, dar dincolo de clădirea vămii se afla o clădire modernă, în formă de potcoavă. I se spunea Cazarma Galbenă, Sari Kislă, și Avinash știa că acolo sunt încartiruiți șase mii de soldați otomani Nizam-i Djedid.

Era un lucru important.

Avea, între altele, misiunea de a lua legătura cu acești soldați. Serviciul Secret stătea cu ochii pe soldații din toate orașele otomane, de la Salonic la Smirna. Avinash trebuia să locuiască în cartierul turcesc și să se amestece printre ei

în cafenele și piețe. Urma să ia parte la întrunirile europenilor și să adune informații despre mașinațiile francezilor și italienilor. A simțit că i se strânge stomacul.

Și dacă nu-și ducea la bun sfârșit însărcinarea?

Și dacă auzea, dar nu putea înțelege limbile străine pe care le învățase la școală?

— Ești talentat și hotărât, ești tânăr. În două luni ai să vorbești mai bine decât localnicii.

Așa îi spusese profesorul lui de la Oxford.

— Nu te-am ales la întâmplare, băiete. Ai încredere în noi. Ești perfect pentru misiunea asta specială.

Deocamdată, misiunea specială era ca o gheară la stomac.

Pe sub cămașa de mătase, două firicele de sudoare îi picurau de la subraț. După ce a aruncat o privire în jur și a văzut că puntea e pustie, a băgat nasul sub guler, să vadă cum miroase. Deși în timpul călătoriei avusese grijă să nu mănânce picant, tot mai simțea pe piele un ușor iz de usturoi.

S-a enervat.

Trebuia, înainte de toate, să-și găsească o locuință și să se spele. Aplecat peste balustradă, s-a uitat la puntea de dedesubt. Oamenii încărcau cuferele în bărcile cu vâsle care înconjuraseră *Afrodita* ca niște corăbii de pirați. De cum va coborî la țarm se va duce la o baie publică.

— Un om de-al nostru te va aștepta pe dig și va avea grijă să nu ai greutăți la vamă. Dar asta e tot. După aceea ești pe cont propriu. E mai bine așa. De la dig du-te fără întârziere la gara Basmane. Când ajungi la Strada Aurarilor întrebă unde e bazarul Yemiscizade. După aceea așteaptă să te contactăm noi.

În timp ce pe el îl durea stomacul la gândul că începe o viață nouă într-un oraș necunoscut, mama, născută și cres-

cută în Smirna, gema disperată, zbătându-se în chinurile nașterii mele. Efectul opiului se risipise. Pruncul din pân-tecele ei se preschimbase într-un animal cu gheare ascuțite, care îi sfâșia carnea pe dinăuntru. S-a ridicat în picioare încet, încet; s-a dus legănându-se, ca un butoi plin cu bău-tură, până la ușa camerei închise cu geamuri unde fusese prizonieră exact trei luni, o săptămână și cinci zile, și s-a proptit de ea. Din turn, vibrațiile strigătelor ei au ajuns în salonul de jos, unde moașa armeană stătea cu o punguță cu aur în mână și o răspundere uriașă pe umeri, o răspundere mai mare decât ea.

Față în față cu moașa Meline, într-un fotoliu de catifea, era așezată bunica mea. Ținând ceașca de cafea în mână, a arătat spre tavan cu bărbia ei ascuțită.

Venise vremea.

Și astfel a început viața mea înconjurată de secrete, care avea să se întindă pe mai bine de un veac.

Zeul clipelor trecătoare

Cei care m-au numit Șeherezada m-au găsit, chiar înainte să se crape de ziuă, zăcând inconștientă într-o grădină învăluită în mireasma caprifoiului. Părul mi se încălcise în rădăcinile dudului sub care eram întinsă. Picioarele îmi erau acoperite de răni infectate, căpătate când îmi luase fusta foc, dar n-au putut să nu vadă zâmbetul senin așternut pe fața mea. Și-au zis că pesemne aveam un vis frumos sub pleoapele închise. Totuși, nu puteau înțelege cum trecusem de poarta încuiată și intrasem în grădină.

Îmi aduc bine aminte. Era un alt septembrie. Salcâmiile erau în floare, urma să înceapă școala. Aveam șaptesprezece ani. Îmi împlinisem în săptămâna care abia se încheiase. Zmeul prins în crengile dudului – roșu, cum era totul în noaptea aceea – flutura în bătaia vântului care sufla dinspre munți spre mare. Sub mine pământul era moale, umed, îmbietor. Degete de îngeri îmi mângâiau obrazii. În depărtare s-a trântit o ușă. Apoi am auzit țăcănitul unui glonț intrând pe țevă. Carabina cu două țevi avea fără îndoială să-mi zboare creierii. Așa să fie. În noaptea aceea toți trăgeau în oricine se nimerea în bătaia puștii. Marea era plină de leșuri, unul mai umflat ca altul.